

Эшназаров Т.Ш.

Иқтисод фанлари доктори

ДАВЛАТ МОЛИЯСИ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ВА УНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ

Ҳозирги кунда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг муҳим ва долзарб жиҳатларидан бири – бу иқтисодиётда, жумладан, молия тизимида кенг қамровли олиб борилаётган йирик институционал ислоҳотлар ва бу борада жамиятнинг нафақат муассасалар ва давлат идоралари, балки аҳолининг турли гуруҳлари орасидаги кенг миқёсдаги ижтимоий ҳамкорликнинг шаклланиши ва тараққий этиши ҳисобланади.

Миллий иқтисодиётни ислоҳ қилиш жараёнида ислоҳотларнинг давлат иқтисодий сиёсатига таъсири нафақат иқтисодий сиёсатни эркинлаштиришда, балки молия тизимини институционал ўзгартириш учун глобаллашув оқибатларини ҳисобга олишда ҳам намоён бўлади. Молиявий оқимларнинг аниқлигини таъминловчи молиявий тизимнинг институционал таркибини яратиш давлат сиёсатининг муҳим унсури ҳисобланади.

Бунда давлат молиясини ислоҳ этиш, бу молияни тартибга солиш ва назорат қилиш органлари томонидан белгиланган муайян ахборотдан фойдаланишни назарда тутувчи эркин молия бозори фаолият кўрсатиши муҳим шарт ҳисобланади.

Иқтисодиётнинг ўсиш суръатларини таъминлаган ҳамда молиявий барқарорликка эришган ислоҳотлар ҳозирги даврда давлат молияси ва айниқса, бюджет тизими барқарорлигини мустаҳкамлашда муҳим стратегик вазифалар қаторида намоён бўлмоқда¹.

Давлат молияси ривожланган мамлакатлар ялпи ички маҳсулотининг катта қисмини қайта тақсимлаш воситаси

ҳисобланади: Японияда – 1/3, Франция, Нидерландия, Норвегияда – 1/2, Швецияда – 2/3, Россияда – 1/3², Ўзбекистонда ҳам давлат молиясининг асосий даромадлари ва шунга мос равишдаги харажатлари айнан Давлат бюджети орқали амалга оширилади. Қолган қисми эса бюджетдан ташқари давлат жамғармалари ҳиссасига тўғри келади³. Шунинг учун ҳам Давлат молияси тизимида Давлат бюджети унинг марказий ва асосий бўғини ҳисобланади.

Иқтисодиётнинг улуши бозор орқали, шу жумладан талаб ва таклифни ҳисобга олган ҳолда молиявий бозор орқали шаклландиган бозор ҳўжалиги шароитида бюджет сиёсати молиявий ресурсларни қайта тақсимлаш иқтисодий воситаси сифатида ўз таъсири соҳасини қисқартиришига қарамасдан, аниқ мақсадга йўналтирилган иқтисодий ва ижтимоий сиёсатни амалга оширишда давлатнинг асосий воситаларидан бири бўлиб қолади.

2 Приоритеты государственного регулирования экономики. Ростов-на-Дону: "СКАГС", 1998. С. 34.

3 Бюджет ижросига ғазначилик тизимини жорий этишнинг долзарб муаммолари республика илмий-амалий конференция тезислар тўплами, Т.: "IQTISOD-MOLIYA"-2011, 4-бет.

1 И.А.Каримов. Ўзбекистон буюк келажак сари. Т.: "Ўзбекистон"-1998, 86-бет.

Давлат бюджети нафақат иқтисодий ривожлантириш учун катта аҳамиятга эга, балки бюджет маблағлари ижтимоий соҳада илғор ўзгаришларни амалга ошириш учун зарур база бўлиб хизмат қилади. Бунда ижтимоий инфратузилма тармоқлари аҳамиятининг ортиши уларни ривожлантириш йўллари ва ўз навбатида, молиялаш манбаларини қидириб топиш заруратини белгилаб беради. Жамият аъзоларининг ижтимоий эҳтиёжларини молиялаш учун мустақкам моддий асосни яратиш зарур, лекин давлат бюджетисиз бунга эришиб бўлмайди.

Бюджет иқтисодий восита сифатида ижтимоий ишлаб чиқаришга сон ва сифат жиҳатидан таъсир этишга қодир. Сон жиҳатдан таъсир этиши бюджет молиявий ресурсларини пропорциялар билан тақсимлаш билан белгиланса, сифат жиҳатдан қайта ишлаб чиқариш жараёнида иштирокчиларнинг молиявий ҳолатига молиявий муносабат формаларини ташкил қилиш билан белгиланади. Айнан сифат жиҳатидан бюджетнинг таъсири иқтисодий ривожланишига туртки бўлади. Қачонки, молиявий ресурсларни ташкил этиш, йўналтириш ва ишлатиш принцип ва методларини хўжалик субъектларининг иқтисодий манфаатларига узвий боғланса, бу молия тизимида иқтисодий тартибга солишда бюджетнинг ўрни муҳимлигини белгилайди.

Шу муносабат билан мамлакат бюджетини шакллантириш ва ижро этиш тамойиллари бозор тамойилларига асосланган иқтисодий ташкил этиш ва бошқаришни шакллантиришга йўналтирилган сиёсатнинг муҳим ва ажралмас таркибий қисмларидан бири сифатида кўриб чиқилиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Давлат молияси соҳасидаги ислохотлар жараёнида Ўзбекистон Республикасининг бюджет тизими доимий равишда такомиллашиб бориши белгилаб кўйилган. Республика, вилоятлар ва маҳаллий бюджетларнинг шаффофлигини таъминлаш, бюджетни шакллантириш, ижро этиш ва мониторингини юритишни ташкил этишга замонавий ахборот тизимларини жорий этиш, жамоатчиликни бюджет жараёнига

жалб этиш даражасини ошириш – қонун ҳужжатларини такомиллаштириш ва ривожлантиришнинг энг устувор йўналишлари жумласига киради.

Ушбу ислохотлар марказида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 26 апрелидаги 144-сонли “Давлат молиясини бошқаришни ислоҳ қилиш лойиҳасини амалга оширишга тайёргарлик кўриш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори туради.¹

Бюджет тизимини ислоҳ қилиш замирида бюджет жараёнини такомиллаштириш зарурати, яъни олдинда турган молия йили учун Давлат бюджетининг режасини қабул қилиш тартиботларини ҳам кўриб чиқиш ётади.

Кўплаб ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар тажрибаси Давлат бюджетини ўрта ва узоқ муддатли режалаштириш ва натижага йўналтирилган бюджетларни шакллантириш устунлигини кўрсатмоқда. Бу бюджет чекловлари прогноз қилинаётган даврда содир бўладиган иқтисодий конъюнктуранинг ўзгаришлари замирида белгиланади. Бунда давлат молиявий сиёсатининг барқарорлигига эришилади ҳамда давлат дастурлари ижтимоий ва иқтисодий ривожланишда кескин ўзгаришларнинг олдини олади. Давлат бюджети маблағларини олувчилар ҳар йили режалаштирилаётган йил учун белгиланган чекловлар доирасида бюджетлар лойиҳаларини тақдим этадилар. Бюджетнинг миллий иқтисодийда бўлиши мумкин бўлган иқтисодий вазиятнинг ўзгаришларини ҳисобга олган ҳолда белгиланиши, бу олдинда турган йиллар учун прогнозларни ўзгартириш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Бюджетдан молиялаштиришнинг ўрта муддатли ва узоқ муддатли стратегиялари асосида, назарда тутилаётган йил учун давлат молиявий ресурсларини аниқлаш ётади. Прогноз қилинаётган давлат молиявий ресурслари доирасида уларни сарфлашнинг устувор йўналишлари шакллантирилиб, сўнгра улар дастурларга ва

1 Давлат молиясини ислоҳ этишнинг долзарб мумоляри Республика илмий-амалий конференцияси тезислар тўплами, Т.: "IQTISOD-MOLIYA"-2010, 164-бет.

лойиҳаларга бўлинади. Ўрта муддатли ва узоқ муддатли даврга мўлжалланган мамлакатнинг макроиқтисодий ва ижтимоий-иқтисодий ривожланиши - Давлат бюджетини ўрта муддатли режалаштириш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Шу билан бир қаторда натижавийликка мўлжалланган бюджетлаштириш тизимини жорий этиш ҳам бюджет сиёсати ислохотларининг муҳим йўналишларидан ҳисобланиб, унда бюджет маблағларини тақсимлаш амалдаги харажат моддалари асосида эмас, балки дастурлар асосида жамиятнинг ижтимоий стратегик аҳамиятга молик мақсадларини амалга оширилди.

Натижавийликка мўлжалланган бюджетлаштириш асосини аниқ стратегик мақсад, бюджет ажратмаси (камайиб борадиган бюджет ажратмаси), мақсаднинг қиймат баҳоси ва бюджет ажратмаси билан унинг самарадорлигини боғлаб турувчи кўрсаткичлар ташкил этади.¹

Натижавийликка мўлжалланган бюджетлаштириш режалаштиришнинг амалда қўлланилиб келинаётган чиқимли (харажатлар режалаштирилиши), ёки жон бошига (2005 йилдан) бюджетлаштириш усулларининг кейинги босқичи ҳисобланиб, бюджетдан сарфланаётган харажатларнинг юқори натижавийлиги, бюджет хизматлари сифати, унинг шаффофлиги ва самарадорлиги бўйича назоратни оширади.

Шу билан бир қаторда дастурий мақсадли натижавий молиялаш ва ўрта муддатли бюджет сиёсатини уйғунлаштириш нафақат бюджет маблағларини ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг стратегик йўналишларига сафарбар этиш, харажатларни мақсадларга қараб ва вақтга кўра оптималлаштириш, балки давлат бюджет харажатларининг самарадорлигини кескин ошириш имконини беради.

Қабул қилинган давлат молиявий ресурслари муносабатлари билан боғлиқ бўлган жумладан, бюджет муносабат-

лари соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ижросини таъминлаш ва уларни бузиш ҳаракатларининг олдини олишга йўналтирилган молия аудити тизимини жорий этиш давлат молияси ва бюджет тизими тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштиришнинг муҳим институционал йўналиши ҳисобланади. Бунда у икки йўналишни – яъни, ички аудит ва ташқи аудитни ўз ичига олади. Давлат молияси соҳасида аудитнинг амалдаги тизими мавжуд норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан маълум бир даврни ўз ичига олган текширув сифатида Молия вазирлигининг Назорат-тафтиш бошқармаси ва Ўзбекистон Республикасининг Ҳисоб Палатаси зиммасига юклатилган.

Давлатнинг актив ва пассив ҳамда мажбуриятларини, жумладан, бюджет, ва бюджет маблағлари билан боғлиқ бўлган фаолиятни тартибли ва самарали юритиш воситаларининг йиғиндиси сифатида молия аудити (ички ва ташқи назорат тизими) қонун ҳужжатларининг талабларига амал қилиниши; бюджет ва бухгалтерия ҳисоби ҳужжатларининг ишончлилиги, аниқлиги ва тўлиқлигини текшириш; хатолар ва бузиб кўрсатишларнинг олдини олиш; буйруқлар ва фармойишларни бажариш; мулкнинг бутлигини таъминлаш ва раҳбарият сиёсатига қатъий амал қилиш; товламачилик ва хатоларни аниқлаш; ишончли молиявий ахборотни ўз вақтида тайёрлашни назарда тутувчи мақсадларнинг амалга оширилишига кўмаклашиш учун мўлжалланган.

Республикада ҳозирги кунда хўжалик субъектлари фаолияти аудити мавжуд бўлишига қарамасдан, давлат молия аудити тизими қонун ҳужжатлари нуқтаи назардан ҳам, аудитни ташкил қилиш методологиясини яратиш ва такомиллаштириш юзасидан ҳам янада ривожланишни талаб қилади. Биринчи навбатда тизимнинг ривожланиши давлат молияси, Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети, давлат мақсадли жамғармаларининг ижросига самарали ва амалий таъсир этиш механизминини яхшилашга йўналтирилади. Улар томонидан амалга ошириладиган Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджет-

1 Бюджет ижросига ғазначилик тизимини жорий этишнинг долзарб муаммолари Республика илмий-амалий конференцияси тезислари тўплами, Т.: "IQTISOD-MOLIYA"-2010, 141-142-бетлар.

ти, давлат мақсадли жамғармалари, давлат томонидан ташкил этилган ёки давлат улуши бўлган хўжалик корхоналари ва маҳаллий бюджетлар ижросининг мониторинги ва назорати нафақат давлатга тегишли ва Давлат бюджети маблағларидан мақсадли фойдаланиш масалаларини, балки уларнинг ижтимоий нормативларга, харажатларнинг самарадорлигига ва, биринчи галда, ушбу маблағларни сарфлашнинг дастурий вазифаларини амалга оширишга мос келишини қамраб олади.

Бюджет тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштиришнинг муҳим жиҳати давлат ва бюджет маблағларини сарфлаш нуқтаи назаридан давлат, минтақавий маъмуриятлар ва бюджет ташкилотларининг эҳтиёжлари учун товарлар ва хизматлар харид қилиш тартибини белгилаб берувчи такомиллашган "Давлат харидлари тўғрисида"ги ҳуқуқий ҳужжатни (қонун) қабул қилиш ҳисобланади. Давлат сектори ва минтақавий бошқарув органлари ўз фаолиятининг кўлами бўйича товарлар ва хизматларнинг йирик истеъмолчиси сифатида иштирок этади. Қонунни ишлаб чиқишда аксарият мамлакатларда мавжуд бўлган давлат эҳтиёжлари учун товарлар ва хизматларни харид қилиш тартибини, йирик инвестиция лойиҳалари учун тендерларни ташкил этиш қоидаларини тартибга солувчи давлат томонидан товарлар ва хизматлар харид қилишининг қонунчилик асосларини уларнинг Ўзбекистон шароитида қўллаш имконияти нуқтаи назаридан ўрганиб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

Харидлар тендер тартибининг ўрнатилиши давлат маблағларидан олинадиган самаранинг ошишига, маҳаллий ҳокимият органларига ва бюджет ташкилотларига бўлган ишончнинг ортишига, ўз навбатида, уларга бюджет ваколатларини ўтказиш учун катта имкониятлар яратилишига хизмат қилади ва бу ҳам давлат молия тизимини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишларидан бири ҳисобланади.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикасининг бюджет тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш ҳам давлат молиясини ислоҳ қилишнинг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади,

чунки иқтисодий ва аҳоли ижтимоий турмушининг барча соҳаларидаги ислоҳотлар кучли қонунчилик асосисиз самарасиздир. Ушбу соҳадаги қонун ҳужжатларининг унификацияланиши такрорланиш ёки зиддиятларни истисно этган ҳолда мавжуд қонун ҳужжатлари ва йўриқнома тусидаги материалларни ягона тизимга келтирувчи "Давлат бюджет кодекси"нинг қабул қилинишини тақозо этади.

Бюджет ислоҳотининг асосий йўналишларини ишлаб чиқишда молиявий стратегияни шакллантириш дастлабки ўринда туради. У давлат молия тизимининг истиқболли мақсадларини унинг жорий бюджет эҳтиёжлари билан, ташқи ва ички қарзлар миқдори ва қийматини уларнинг самарадорлиги ва давлатнинг тўлов қобилияти билан, ҳокимиятнинг барча бўғинларининг жавобгарлик даражаси ва бюджет ваколатларини улар ихтиёридаги мавжуд ресурслар ва имкониятлар билан боғлайди.

Бизнингча, бюджетни ислоҳ қилиш босқичлари қуйидагича белгиланиши мумкин. Биринчи босқич – ислоҳотларни жорий этиш.

Мазкур босқичда қуйидагилар таъминланиши лозим: бюджет ислоҳотларининг таркибий қисмларини ҳисобга олган ҳолда "Бюджет тизими тўғрисида"ги қонунга ва Солиқ кодексига аниқликлар киритиш; ёки мукамал "Давлат бюджети кодекси"ни ишлаб чиқиш, барча даражадаги бюджетларни тузиш тартиботларини келишиш тизимини шакллантириш (консолидациялашган бюджетни режалаштириш тизимига ўтиш), бюджет тизимининг барча (бюджетдан маблағ олувчилар) даражаларида ғазначиликнинг марказлашган технологиясига асосланиб ишлаб чиқиш ва уни тўлиқ тизимини қуриш; бюджет жараёнининг узлуксиз ва изчил хусусиятга эга бўлишини таъминлаш; ижро этувчи ва қонун чиқарувчи ҳокимият ўртасида доимий равишда амал қилувчи келишиш тартиботларини йўлга қўйиш.

Шунингдек, бу борада "фуқаролик жамияти институтларининг янада ривожланишига эришиш, амалга оширилаётган ислоҳотларимизнинг очиқ-ошкоралиги ва самарадорлигини таъминлашда, улар-

нинг ролини кучайтиришда "Ижтимоий шериклик тўғрисида"ги Қонуннинг қабул қилиниши муҳим аҳамият касб этади. Ушбу қонунда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш дастурларини амалга ошириш, гуманитар муаммоларни ҳал этиш, мамлакатимиз аҳолиси турли қатламларининг ҳуқуқ ва эркинликлари, манфаатларини ҳимоя қилишда нодавлат нотижорат ташкилотларининг давлат тузилмалари билан ўзаро муносабатларидаги аниқ чегараларни белгилаш ва ташкилий-ҳуқуқий механизмларни такомиллаштириш каби масалалар бўйича ҳуқуқий нормалар кўзда тутилиши даркор"¹.

Бу эса ўз навбатида фуқаролик жамияти институтларини қўллаб-қувватлашга давлат бюджетидан ажратилган молиявий маблағларни янада очиқ, ошкора, аниқ йўналтирилган ва энг муҳими, демократик асосда тақсимлашни таъминлаш имконини беради ва нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг ташкилий-техникавий ва иқтисодий негизини мустаҳкамлашга самарали таъсир кўрсатади. Бунда "Ижтимоий шериклик тўғрисида"ги қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш бюджетдан ажратилган маблағлар ва уларни натижавий йўналтириш ҳамда назорати билан боғлиқ ҳолатлар аниқ кўрсатилишини талаб этади.

Иккинчи босқичда замонавий самарали бюджет тизимини барпо этиш бўлса, учинчи босқичда бюджет сиёсатининг узлуксизлигини ва изчиллигини таъминлаш, мувозанатлашган иқтисодий ўсиш асосларини яратиш ётади.

Ушбу стратегия доирасида давлат молиясининг ягоналиги ва самарадорлигини таъминлашнинг қуйидаги йўналишларини амалга ошириш зарур.

1. Мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш эҳтиёжлари, амалга оширилаётган таркибий ислохотлар самарадорлигининг қийматини ҳисобга олган ҳолда аҳолига ва иқтисодиётга нисбатан давлат мажбуриятларининг ҳажми ва таркибини аниқлаш.

1 Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузаси.12.11.2010 йил (www.uz.a).

2. Давлат молиясига хизмат кўрсатишнинг ягона тартиботига ўтиш, бюджет тизимининг тўлиқ шаффофлигини таъминлаш учун маблағларнинг олувчигача етказишда кечикишларга, улардан мақсадсиз фойдаланишга барҳам бериб, бюджетларро муносабатларнинг самарадорлигини оширган ҳолда ҳокимиятнинг барча даражаларидаги бюджет ва бюджетдан ташқари фондларнинг даромадлар ва харажатлар ҳисобварақларини хизмат кўрсатиш учун Ғазначиликка ўтказиш.

Бундан ташқари Давлат бюджети ижросининг Ғазначилик тизимида ўтказилишини, бюджет тизимида изчил амалга оширилаётган муҳим институционал ўзгаришлар сифатида кўрсатиш мумкин.

"Давлат бюджетини бажаришга қаратилган ғазначилик хизмати институти ривожлантириш ва мустаҳкамлаш бюджет маблағларидан фойдаланиш самарадорлигини анча оширади"².

Ғазначилик тизими орқали харажатларни тўлаш давлат маблағларининг ҳаракатини ва улардан мақсадли фойдаланишни қатъий давлат назорати остига қўяди ҳамда уларнинг бошқарилиш ва ҳимояланиш даражасини оширади. Ғазначилик Давлат бюджети маблағларини ўз ҳисобварақларида жамлаб, ушбу маблағларни эҳтимолий салбий оқибатлардан ҳимоялаш кафолати сифатида иштирок этади.

Давлат бюджети ижроси ғазна тизимининг ривожланиши илгари Марказий банк, солиқ хизматининг ҳудудий органлари, маҳаллий молия органлари томонидан бажарилган функцияларнинг ғазначилик органларига топширилиши билан кузатилади. Ғазначилик тизимининг ривожланиши солиқ органларининг, шунингдек, бюджет ижросининг барча даражаларидаги молия органларининг ишини бирхиллаштиради ва қисқартиради. Янги шароитда уларнинг бутун фаолияти давлатнинг молиявий маблағларини марказ-

2 Каримов И.А. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2008 йилда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи. - 2008. 9 февраль.

лашган Ягона Ғазна ҳисобварағида жамлашга қаратилади.

Таъкидлаш лозимки, ғазначилик фаолияти ижтимоий молия тизимида мустақил институт ҳисобланади ва унинг ролини ўрганишга нисбатан жиддий эътиборни талаб қилади. Шунингдек, Ғазначилик органларининг ташкил этилиши мамлакат иқтисодиётининг маъмурий-режалли иқтисодиётдан бозор иқтисодиётига

ўтишдаги босқичнинг мантиқий якуни деб ҳисоблаш жойиздир.

Умуман давлат молия тизимидаги ислохотларнинг муҳим мақсади – давлат молиясини жумладан, бюджетни фискал-тақсимлаш механизмидан иқтисодиётни ривожлантириш ва уни давлат томонидан тартибга солишда асосий воситага айлантиришдан иборат деб айтиш мумкин.

Адабиётлар рўйхати:

- Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари, Т.: "Ўзбекистон"-1998 й;
- Каримов И.А. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2008 йилда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси // "Халқ сўзи". 2008. 9 февраль.
- Приоритеты государственного регулирования экономики. Ростов-на-Дону: СКАГС, 1998 г.
- С.В Чепель и др. "Макроэкономика"–М.: 2007 г.
- Бюджет ижросига ғазначилик тизимини жорий этишнинг долзарб муаммолари Республика илмий-амалий конференцияси тезислари тўплами, Т.: "ИQTISOD-MOLIYA"-2011 й.
- Давлат молиясини ислоҳ этишнинг долзарб муаммолари Республика илмий амалий конференцияси тезислари тўплами, Т.: "ИQTISOD-MOLIYA"-2010 й.
- Дж.Кучкаров и др. Принципы казначейского исполнения государственного бюджета, Т.: "Мир и Экономика"- 2005 г.